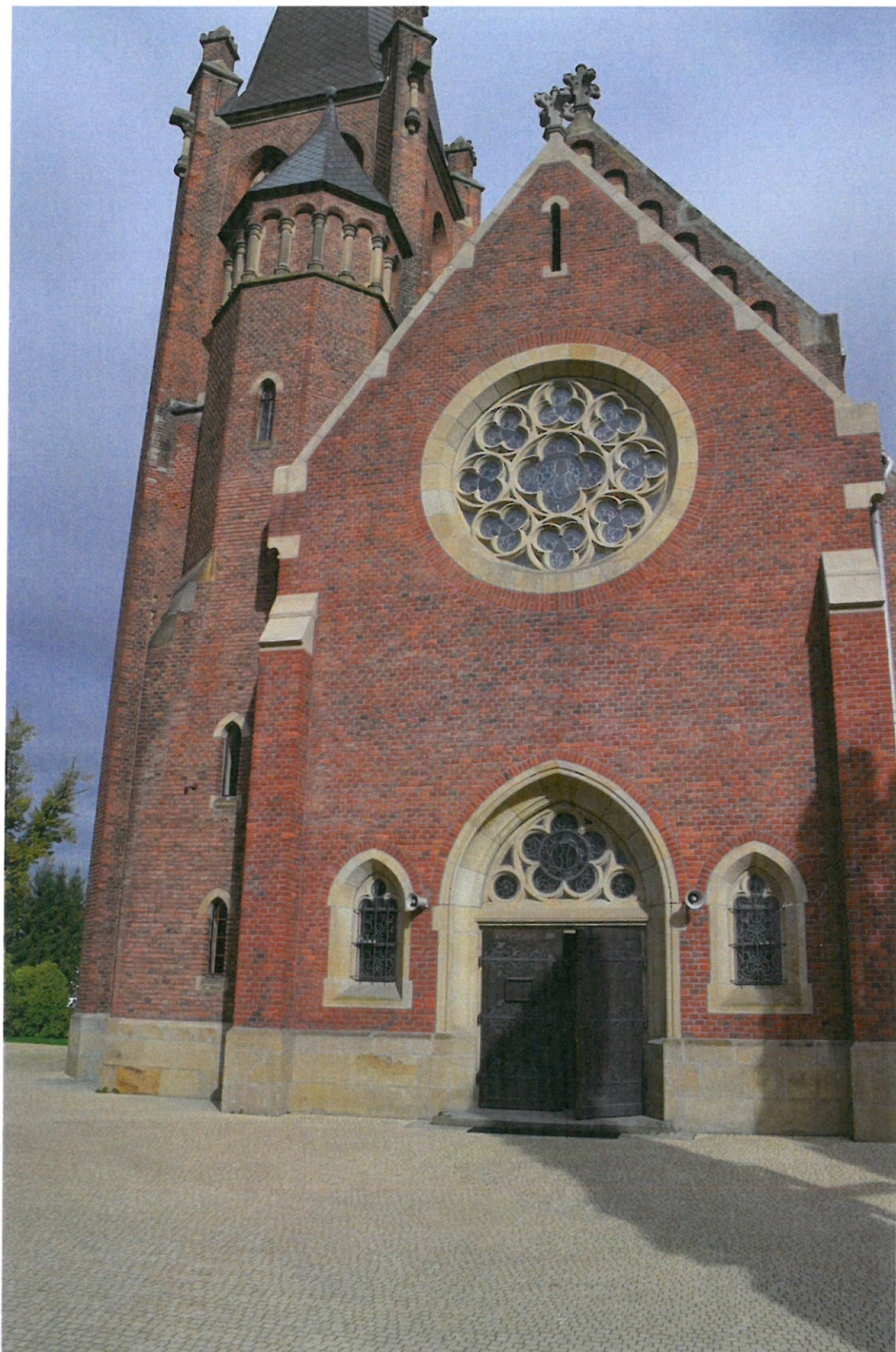

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

ELEWACJA KOŚCIOŁA PW. ŚW. MARGINA W KROŚCIENKU WYŻNYM

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
z/s w Przemyślu - DELEGATURA w Krośnie
załącznik do pisma - postanowienia - decyzji
znak: K-IRN. 5142.299.2023.AE
data 06.11.2023r. podpis [signature]

OPRACOWAŁ
dr Mariusz Wrona
dyplomowany konserwator dzieł sztuki
Kraków 2023

dr Mariusz Wrona
[signature]
konserwator dzieł sztuki

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Niniejsze opracowanie dotyczy planowanych prac konserwatorskich elewacji oraz zadania neogotyckiego kościoła w Krościenku Wyżnym.

Inwestor – Parafia rzymskokatolicka pw. Św. Marcina ul. Brzozowska, 38-422 Krościenko Wyżne

OPIS OBIEKTU

- imię i nazwisko twórcy kościoła: budynek powstał z projektu Teodora Talowskiego,
- czas powstania: 1908-1910,
- technika wykonania: elewacja kościoła w zasadniczej części wykonana z cegły palonej, cokół oraz detal architektoniczny z piaskowca karpackiego, poszycie dachu wykonane z blachy stalowej (ocynkowanej, pokrytej malarską warstwą antykorozyjną), blacha miedziana pokrywa zadanie wieży dzwonnicy.
- kształt obiektu: kształt wpisuje się w formę prostopadłościanu,
- adres przechowywania: ul. Brzozowska w Krościenku Wyżnym,
- właściciel obiektu: kościół rzymskokatolicki w Krościenku Wyżnym.

TECHNIKA WYKONANIA

Elewacja kościoła formowana w technice murowej przy wykorzystaniu, w przeważającej części, cegły palonej oraz kamiennego detalu architektonicznego. Budulec spojony zaprawą cementowo-wapienną (?). Spoina wapienno piaskowa, wgłębna, gładzona, profilowana płasko, podkreślona monochromatyczną warstwą malarską.

Detal architektoniczny wykonany z piaskowca karpackiego. Elementy kamienne formowane klasycznymi metodami kamieniarskimi przy użyciu dłut/narzędzi kamieniarskich. Lico poszczególnych elementów opracowane dekoracyjnym przekuciem kamieniarskim. Charakterystyczny „wętek krakowski” oraz groszkowanie występuje w szczególności w obrębie cokołu kościoła. Pozostałe elementy kamienne opracowane przy użyciu dłut płaskich tudzież gładzików.

Połąc dachowa pierwotnie kryta ocynkowaną płaską blachą stalową łączoną na rąbek wyjąwszy zadanie wieży kościelnej, gdzie wprowadzono blachę miedzianą¹. Zadanie orynnowane tożsamym materiałem. Całość elementów stalowych pokryta powłoką malarską koloru srebrzysto-szarego (niehistoryczna powłoka malarska o funkcji antykorozyjnej i dekoracyjnej wprowadzona w ostatnich dziesięcioleciach).

---

¹ Połąc dachowa wieży kościelnej pokryto blachą miedzianą podczas prowadzonych w ostatnim czasie prac remontowych.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Zasadniczo rodzaj uszkodzeń płaszczyzny architektonicznej kościoła można określić jako typowe, występujące przy obiektach kamiennych/cegłanych, narażonych w sposób szczególny na oddziaływanie czynników atmosferycznych. Ich występowanie i stopień nasilenia jest jednak bardzo zróżnicowany. Niemal cała powierzchnia elewacji silnie zabrudzona. Ciemna patyna atmosferyczna/zabrudzenia powierzchniowe widoczne szczególnie w częściach mniejszym stopniu narażonych na bezpośrednie oddziaływanie wody opadowej głównie w partii podokapowej oraz wschodnich części elewacji. Konsekwencją występowania zabrudzeń/warstwy patyny atmosferycznej, prócz niewątpliwych kwestii estetycznych, jest lokalna dezintegracja strukturalna licowej części cegły/kamienia, objawiająca się szczególnie w postaci złuszczeń i osypywania się wierzchnich warstw substancji zabytku. Zjawisko dezintegracji strukturalnej oraz degradacji powierzchniowej obejmuje lokalnie obszar historycznego spoinowania. Monochromatyczna dekoracja malarska na powierzchni spoinowania w znacznym stopniu zdegradowana. Czytelność dekoracji znacząco ograniczona w skutek silnego zabrudzenia.

Widocznym i niebezpiecznym czynnikiem niszczącym substancję zabytku są kolonie mchów, grzybów i porostów pokrywających powierzchnię wątków ceglanych i kamiennego detalu architektonicznego. Ich destrukcyjne oddziaływanie widoczne jest między innymi w cokołowej części kościoła, wnek okiennych, pulpityowych nakryw szkarpowań, oraz innych detali architektonicznych narażonej znacząco na tego rodzaju uszkodzenia. Jedną z bardziej dotkliwą konsekwencją oddziaływania mikrobiologicznego są głęboko strukturalne zaplamienia na powierzchni piaskowca.

W niektórych partiach elewacji ponadto widoczne są wyraźne uszkodzenia mechaniczne (postrzeliny, obtarcia, ubytki). Ponadto ślady wcześniejszych napraw, przemuruowań tudzież zachłapań zaprawą murarską.

Kamienny cokół kościoła charakteryzuje się zróżnicowanym stanem zachowania. Znaczące ubytki formy rzeźbiarskiej występują w szczególności w północnej i wschodniej części kościoła. Ubytki te często występują wspólnie z postępującym procesem dezintegracji strukturalnej kamienia tudzież blaszkowaniem/rozwarstwianiem. Szczególnie negatywny wpływ na stan techniczny kamiennego cokołu mają spoiny wykonane zwięzłą betonową masą, nierzadko wypełniające również ubytki kamienia.

Dzięki prowadzonym pracą konserwatorskich w latach ubiegłych, południowa część kamiennego cokołu oraz ceglana elewacja odznacza się relatywnie dobrym stanem zachowania. Większość uzupełnień ubytków kamienia oraz spoinowania w dobrej kondycji technicznej. W skutek

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

---

postępujących procesów degradacyjnych część uzupełnień odbiega swą barwą od kolorystyki kamienia. Widoczne pojedyncze odspojenia kamienia i ubytki.

Poszycie dachu o umiarkowanie dobrym stanie zachowania. Antykorozyjna powłoka malarska w wielu partiach zdegradowana. Widoczne złuszczenia oraz degradacja powierzchniowa warstwy malarskiej doprowadziła do obecności licznych ognisk korozji stalowej blachy. Orynnowanie dachu silnie skorodowane. Na wielu odcinkach pojawiają się ubytki, nieszczelności oraz deformacje formy.

Reasumując, podstawowym czynnikiem wpływającym na utratę pierwotnego wyrazu estetycznego kościoła jest znaczne zabrudzenie powierzchni pochodzenia atmosferycznego jak również szereg czynników mikrobiologicznego rozkładu.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnioski i założenia konserwatorskie

Neogotycki kościół pod wezwaniem św. Marcina to znakomity przykład architektury sakralnej początku XX wieku.

Generalnym założeniem podejmowanych prac jest przeprowadzenie pełnej konserwacji techniczno-estetycznej elewacji, w wyniku której zostanie przybliżony oryginalny wygląd elewacji kościoła, równocześnie z szeroko zakrojonymi działaniami naprawczymi skoncentrowanymi przede wszystkim na przywróceniu właściwości technicznych uszkodzonym elementom. Ze względu na stan zachowania, bezpośrednie prace na zabytku zasadniczo polegać będą na usunięciu nawarstwień na powierzchni elewacji.

Wybór metody lub kompozycji metod oczyszczania powierzchni wątków ceglanych oraz kamiennego detalu architektonicznego z zabrudzeń oraz nawarstwień, proponuje się dokonać na podstawie wykonanych prób, z zastosowaniem metod: mechanicznych, chemicznych i fizycznych. Zabieg impregnacji konsolidacji strukturalnej, zostanie wykonany przy zastosowaniu kompilacji fabrycznych środków wzmacniających na bazie estrów kwasu krzemowego na obszarze silnej dezintegracji strukturalnej elementów kamiennych i wątków ceglanych.

W sposób szczególny zostanie potraktowana kwestia uzupełnień ubytków cegły oraz kamienia. Uzupełnieniu zostaną wszystkie ubytki, które znacząco wpływają na czytelności formy, treści jak i techniczną trwałość poszczególnych partii płaszczyzny architektonicznej. Profilaktycznie całość elewacji winna zostać zabezpieczona hydrofobowo.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Poszycie dachu wykonane z blachy stalowej należy poddać szczegółowym zabiegom konserwatorskim. Silnie skorodowane elementy orynnowania należy wymienić na nowe w tożsamym materiale i technice wykonania.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

Wątki ceglane

1. Oczyszczenie powierzchni wątków ceglanych z zabrudzeń i sztucznej patyny przy zastosowaniu metod stosowanych przy obiektach. Technika oczyszczania zostanie wyłoniona na podstawie prób konserwatorskich. Przetestowaniu należy poddać:
  - metodę termodynamiczną (woda o wysokiej temperaturze i ciśnieniu),
  - metodę chemiczną (fabryczne, specjalistyczne preparaty chemiczne stosowane przy oczyszczaniu zabytkowych powierzchni ceglanych np.)
  - metodę strumieniowo-ścierną, przy zastosowaniu różnego rodzaju ścierniw.
2. Usunięcie wybranych, zdegradowanych fragmentów spoinowania wątków ceglanych.
3. Uzupelnienie wybranych ubytków cegły fabryczną masą sztucznej cegły np. firmy Optolith.
4. Uzupelnienie ubytków spoinowania fabryczną masą zawierającą cement trasowy np. Trassfuge firmy Optolith.
5. Wprowadzenie monochromatycznej dekoracji kolorystycznej w obrębie spoinowania przy zastosowaniu farb o spoiwie krzemooorganicznym np. farby silikonowej lub akrylowej np. roztwór preparatu Paraloid B72 lub inny o podobnych właściwościach.
6. Impregnacja hydrofobowa powierzchni wątków ceglanych fabrycznym preparatem silikonowym np. Sarsil H14/R firmy Silikony Polskie.
7. Sporządzenie dokumentacji powykonawczej opisowej, fotograficznej i graficznej.

Kamienny detal architektoniczny

1. Dezynfekcja powierzchni kamiennego detalu architektonicznego fabrycznym preparatem np. Glonosan firmy Remmers
2. Usunięcie zwięzłego, betonowego spoinowania w obrębie kamiennego detalu architektonicznego.
3. Oczyszczenie powierzchni kamienia metodą strumieniowo-ścierną/hydrodynamiczną.
4. Impregnacja wzmacniająca wybranych tj. silnie zdestruowanych partii kamienia fabrycznym preparatem hydrofilowym na bazie estrów kwasu krzemowego np. Sarsil OH 300/OH 500 firmy Silikony Polskie.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyznym

---

5. Uzupelnienie ubytków kamienia fabryczna masa sztucznego kamienia np. NSR firmy Optolith odpowiednio modyfikowanych kolorystycznie pigmentami odpornymi na środowisko alkaliczne i oddziaływanie światła UV.
6. Uzupelnienie znacznych ubytków formy rzeźbiarskiej metodą taszlowania.
7. Spoinowanie elementów kamiennych specjalistyczną fabryczną masą zawierającą cement trasowy np. TrassFuge firmy Optolith.
8. Impregnacja hydrofobowa kamiennego detalu architektonicznego fabrycznym preparatem silikonowym np. Sarsil H14/R firmy Silikony Polskie.
9. Scalenie kolorystyczne wybranych partii kamienia farbą Historic Lasur firmy Remmers lub inną o podobnych właściwościach.
10. Sporządzenie dokumentacji powykonawczej opisowej, fotograficznej i graficznej.

Konserwacja poszycia dachowego wraz z orynnowaniem

1. Oczyszczenie powierzchni połaci dachowej (wykonanej z blachy stalowej) z brudu zdegradowanych powłok malarskich, efektów korozji metodą hydrodynamiczną/hydropiaskowaniem oraz mechanicznym szlifowaniem przy użyciu materiałów ściernych.
2. Usunięcie wybranych, zdegradowanych odcinków orynnowania.
3. Wymiana zdegradowanych odcinków orynnowania w tożsamej technice i materiale.
4. Pokrycie dachu oraz orynnowania nową antykorozyjną warstwą malarską o kolorystyce dostosowanej do barwy blachy ocynkowanej – dotyczy wyłącznie poszycia dachowego i orynnowania wykonanego z blachy stalowej.
5. Sporządzenie dokumentacji powykonawczej opisowej, fotograficznej i graficznej.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Fot. nr 1 Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym. Widoczne: zabrudzenia powierzchni wątków ceglanych i kamienia.

Fot. Mariusz Wrona

październik 2023 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Fot. nr 1 Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym. Widoczne: rozwarstwienia kamienia, ubytki formy rzeźbiarskiej powstałe w skutek dezintegracji strukturalnej kamienia, zabrudzenia powierzchniowe, korozja stalowego orynnowania.

Fot. Mariusz Wrona

październik 2023 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Fot. nr 1 Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym. Widoczne: rozwarstwienia kamienia, obszerne ubytki formy rzeźbiarskiej powstałe w skutek dezintegracji strukturalnej kamienia, zabrudzenia powierzchniowe.
Fot. Mariusz Wrona *październik 2023 r*

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Fot. nr 1 Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym. Widoczne: obfite nawarstwienia mikrobiologiczne i zabrudzenia w obrębie wnęki okiennej.

Fot. Mariusz Wrona

październik 2023 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Fot. nr 1 Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym. Widoczne: betonowa zwięzła masa betonowa wypełniająca spoinę i ubytki kamienia.

Fot. Mariusz Wrona

październik 2023 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Fot. nr 1 Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym. Widoczne: próba usunięcia nawarstwień/zabrudzeń z powierzchni elewacji ceglanej metodą chemiczną.

Fot. Mariusz Wrona

październik 2023 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Fot. nr 1 Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym. Widoczne: zabrudzenia powierzchni elewacji kościoła w części północnej.

Fot. Mariusz Wrona

październik 2023 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym

Fot. nr 1 Kościół pw. Św. Marcina w Krościenku Wyżnym. Widoczne: silna korozja stalowego orynnowania, lokalna degradacja powłoki malarskiej na połaci dachowej kościoła.

Fot. Mariusz Wrona

październik 2023 r